

ВІДГУК

на дисертаційне дослідження Мальцевої Наталії Валентинівни «Методика диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими планами, програмами, темами

Актуальність звернення Наталії Мальцевої до обраної проблеми на рівні дисертаційного дослідження не викликає сумніву з багатьох причин. *По-перше*, це пов'язано з тим, що сьогодні як ніколи, існує нагальна потреба у підготовці здобувачів вищої освіти, які здатні через хорове мистецтво ретранслювати мистецькі традиції національної диригентської школи в цілому й Київської в тому числі задля духовного єднання українців й утвердження її культурного коду нації. *По-друге*, дослідження досвіду Київської диригентсько-хорової школи як найяскравішого презентанта хорового мистецтва на теренах Центральної України, виконавсько-педагогічні традиції якого формувалися в освітніх закладах, уможливило в іншому ракурсі розглянути проблеми сучасної підготовки професіонала-музиканта (вчителя музичного мистецтва, викладача, диригента) на предмет системного залучення молодого покоління до надбань диригентсько-хорового досвіду минулих поколінь. *По-третє*, проблематика удосконалення диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи відповідає тематичному плану науково-дослідної роботи кафедр теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування й кафедри інструментального та оркестрового виконавства Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та складає частину наукового напрямку «Вдосконалення музично-естетичного навчання учнівської молоді у різних ланках мистецької освіти».

Тож, маємо засвідчити, що актуальність і доцільність вибору здобувачкою теми дисертаційного дослідження «Методика диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи» є дійсно на часі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дослідження їх достовірність та повнота викладу в опублікованих працях

Детальне ознайомлення з представленою до захисту дисертацією дає підстави стверджувати, що високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих дослідницею та їхня достовірність, забезпечується міцною науково-теоретичною базою щодо визначення сутності та специфічних особливостей досліджуваного явища. Це забезпечило підґрунтя для виявлення структурних компонентів й відповідного критеріально-показникового інструментарію, а також виокремлення релевантних педагогічних умов та створення моделі, на основі якої було перевірено авторську поетапну методику диригентсько-хорової підготовленості студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи, спрямовану на реалізацію поставленої мети та розв'язання висунутих завдань.

Наступними кроками науково-дослідницького пошуку здобувачки стала перевірка ефективності методики диригентсько-хорової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва на основі традицій Київської хорової школи. Алгоритм розгортання експериментальної роботи було побудовано на діагностиці наявної системи диригентсько-хорової підготовки студентів-музикантів та проведенні формувальний експерименту із впровадженням авторської методики, розробленої на основі традицій Київської хорової школи. Подані у дисертації висновки й рекомендації стали логічним завершенням проведеного дослідження.

Основні теоретичні положення й результати дослідження знайшли відображення в 6 авторських публікаціях, з них – 2 у провідних фахових виданнях України, 1 – у міжнародному виданні, 3 – праці апробаційного характеру.

Достовірність і вірогідність результатів дослідження підтверджено обґрунтованістю вихідних теоретико-методологічних положень, цілісністю та системністю їхнього аналізу; застосуванням під час наукового пошуку різнорівневих підходів; використанням як загальноприйнятих, так і специфічних для даної проблеми методів наукового пошуку; адекватною репрезентативною вибіркою; застосуванням при обробці результатів статистичних методів, що сприяло отриманню гранично точних результатів під час впровадження у навчальний процес вітчизняних ЗВО методики диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи.

З огляду на представлені здобувачкою результати дослідження, що є новими, оригінальними й вирізняються глибоким розумінням та адекватним застосуванням теоретико-методологічного підґрунтя й відповідного методичного

забезпечення, що повністю відповідає обраній на рівні дисертаційного дослідження проблематиці, маємо підстави стверджувати, що основні результати науково-дослідницького пошуку отримані дисертанткою особисто, а запропонована Наталією Мальцевою методика диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи дійсно характеризуються науковою новизною та практичним значенням.

Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність встановленим вимогам щодо оформлення

Дисертація має традиційну структуру й складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг тексту дисертації – 209 сторінок, з них 168 сторінок основного тексту. Робота містить 18 таблиць та 19 рисунків.

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження її об'єкт і предмет, мету та завдання; представлено теоретико-методологічну основу дослідження; окреслено методи наукового пошуку; аргументовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; відображено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження та їхнє висвітлення в наукових публікаціях .

У *першому* розділі, присвяченому теоретико-методологічному аналізу досліджуваної проблеми, здобувачка слушно наголошує, що базовим підґрунтям традицій Київської хорової школи став *церковний псалмоспів*, у витоків застосування якого стояли найкращі представники Київської виконавсько-хорової традиції, завдяки яким українська музична культура отримала потужний поштовх для її ладо-інтонаційного розвитку у багатоголосному виконанні й увібрала у себе жанри і стилі, якими українська дума і пісня розквітла тисячами різнообрядових народних пісень з усіх регіонів України. Аналізуючи досліджувану проблематику у вітчизняному науковому дискурсі, Наталія Мальцева наголошує, що музично-науковий доробок Київської хорової школи є міцною основою продовження традицій школи у створенні й виконанні найскладніших хорових творів сучасних композиторів.

Дисертантка має рацію, стверджуючи, що ефективна підготовка майбутнього хорового диригента можлива за умови застосування низки *наукових підходів*, котрі на її думку, сприятимуть підвищенню ефективності та

продуктивності диригентсько-хорової підготовки у закладах вищої мистецької освіти. А саме: *системний*, що зумовлює осмислення диригентсько-хорової підготовки як цілісної системи взаємопов'язаних навичок та умінь, які розвиваються на основі доступних диригенту мануальних інструментів; *аксіологічний*, що розглядає вчителя (викладача, диригента) як найвищу цінність суспільства, який має володіти лідерськими якостями та стати тим професіоналом, ціннісне відношення до власної фахової діяльності якого формуються саме в процесі навчання у ЗВО; *культурологічний*, коли мистецька освіта розглядається як соціокультурна система, що уможлиблює культурне наслідування і розвиток здобувача освіти й зумовлює його підготовку до успішного існування у соціумі, культурі та професійній діяльності; *акмеологічний*, забезпечує становлення у студентів факультетів мистецтв особистісних світоглядних позицій як усвідомленого ставлення до ціннісного надбання нових можливостей та реалізації власної траєкторії професійного розвитку через набуття відповідних ціннісних орієнтацій, установки на творче освоєння нових знань, розумінь і способів дій та їх продуктивне застосування; *творчий* підхід спонукає студентську аудиторію до орієнтації мети, змісту, форм та методів навчання на розвиток власного творчого потенціалу, здатності до креативної діяльності у нестандартних ситуаціях.

Із належною науковою аргументацією дисертантка обґрунтувала необхідність симбіозу психолого-педагогічної, диригентсько-хорової, музично-теоретичної, вокальної, інструментальної та методичної підготовки для ефективної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва як хорового диригента.

На особливу увагу заслуговує зміст матеріалів, представлених у *другому розділі* дисертації, де здобувачкою виокремлено *структуру досліджуваного явища*, котра являє собою поєднання взаємопов'язаних й взаємозалежних компонентів: *мотиваційно-адаптаційного, комунікативно-емоційного, рефлексивно-перетворюючого та діяльнісно-креативного*. Дисертантка слушно наголошує, що запропонована компонентна структура охоплює всі складові диригентсько-хорової підготовки студентів-музикантів, з огляду на традиції Київської хорової школи, які набули сталого характеру існування у сучасному мистецькому просторі завдяки спільності позицій щодо диригентсько-хорового навчання у спадкоємців і фундаторів вищезгаданого феномена, симбіоз яких уможлиблює набуття якісної хорової освіти. Згідно виокремлених компонентів

диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи», здобувачка визначила функції кожного з них, подала критерії й показники їхнього вияву, детальну характеристику яких подано у підрозділ 2.1.

На безумовне схвалення заслуговують визначені дослідницею *п'ять педагогічних умов*, котрі, за її переконанням, сприяють ефективній диригентсько-хоровій підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва, серед яких: забезпечення мотиваційної спрямованості фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; стимулювання студентів до оволодіння та використання емоційних впливів, спрямованих на творче колективне музикування; актуалізація творчо-навчального досвіду студентів факультетів мистецтв на всіх етапах диригентсько-хорової діяльності; створення позитивної атмосфери в хоровому колективі; дотримання потрібного взаємного зв'язку між розвитком волюв'язності та успішним виконанням пізнавальної діяльності. Детальний аналіз характерологічних особливостей кожної з них дає підстави підтвердити доцільність їхнього застосування у процесі удосконалення диригентсько-хорової підготовки майбутніх професіоналів-музикантів (2.2.).

Розглянуті вище складники, котрі мають цілісно впливати на якість підготовленості майбутніх професіоналів-музикантів, було покладено в основу методичної *моделі* формування досліджуваного утворення, яка представлена у вигляді наступної лінійної послідовності: мета, завдання, методологічні підходи, структура, педагогічні умови та *етапи* експериментальної роботи (інформаційно-оцінний, рефлексивно-комунікативний, самостійно-компетентнісний, проєктивно-творчий), а також методи, засоби і форми диригентсько-хорової роботи, що разом становить повний технологічний цикл.

Подана у *третьому* розділі перевірка ефективності поетапної методики, спрямованої на удосконалення диригентсько-хорової підготовленості студентів факультетів мистецтв, що здійснювалася на формувальному етапі, викликає особливий науковий інтерес. *Поетапна методика* була представлена інформаційно-оцінним, комунікативно-емоційним, самостійно-компетентнісним та проєктивно-творчим етапами. На *інформаційно-оцінному*, етапі експериментальна робота спрямовувалася на розвиток у студентів експериментальної групи мотиваційної спрямованості на диригентсько-хорову діяльність через застосування розроблених дисертанткою системи форм і методів, котрі спонукають до творчих дій відповідно до кожного з виокремлених

показників зазначеного етапу (наочні, словесно-пояснювальні, емоційно-евристичні, тестувальні тощо). Завданням *рефлексивно-комунікативного* етапу став розвиток здатності до комунікативної діяльності, що здійснювався через низку започаткованих авторкою навчальних тренінгів й відповідних методів (опитування, метод інсценізації вокально-хорових творів, емоційні виражі, тестування тощо). На *самостійно-компетентнісному* етапі здійснювалася робота зі студентами, спрямована на підвищення якості диригентсько-хорових знань, набуття студентами навичок самостійної підготовки до диригентсько-виконавської діяльності, проведення рефлексивного аналізу власних фахових компетенцій. Цей етап забезпечувався циклом практикумів, опитуванням, мультимедійними презентаціями, фото-колажами тощо. Щодо *проективно-творчого* етапу, де здійснювалися розробки заходів по підвищенню здатності майбутніх здобувачів до створення креативного середовища, авторкою було проведено низку навчальних практикумів-тренінгів, індивідуальних презентацій, тестування тощо, спрямованих розвиток у студентів здатності до творчого підходу у використанні набутих теоретичних знань й фахових компетенцій та їх застосування під час самостійні розробки нових засобів диригентсько-хорового навчання.

Чітка організація художньо-освітнього процесу на кожному етапі експерименту, розлого подана у підрозділі 3.2., забезпечила підвищення якості диригентсько-хорової підготовленості студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи. Статистичні методи, застосовані для перевірки ефективності запропонованої методики, довели правомірність та результативність її використання. Отже, мета дослідження була досягнута, завдання вирішені у повному обсязі, що підтверджено загальними висновками дослідження. Тож, маємо підстави для представлення дисертації до публічного захисту.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження (теоретичних та/або експериментальних)

Наукова новизна дослідження є беззаперечною. Оскільки поставивши за мету розробку, теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку дієвості методики формування диригентсько-хорової підготовленості студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи, дисертантка наполегливо, ретельно й послідовно розв'язувала завдання щодо вивчення

сучасного стану розробки проблеми з проєкцією на історичний екскурс витоків українського хорового співу; окреслення наукових підходів до співацького навчання студентів факультетів мистецтв на основі досліджуваних традицій; розробки структури, критеріїв, показників та рівнів сформованості досліджуваного явища, визначення педагогічних умов та розробки й експериментальної перевірки ефективності поетапної методики у процесі диригентсько-хорового навчання на основі створеної методичної моделі.

Визначений вектор дослідницького пошуку дозволив здобувачці представити науково обґрунтовані та експериментально перевірені результати виконаного дослідження, що мають наукову новизну й дають підстави кваліфікувати його як таке, що привносить у науку нове розв'язання досліджуваної проблеми, до яких відносяться:

- *Цілісне дослідження диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи.*

- *Структура диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи, що представлена у взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємодії мотиваційно-адаптаційного, комунікативно-емоційного, рефлексивно-перетворювального та діяльнісно-креативного компонентів.*

- *Педагогічні умови ефективної диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв: забезпечення мотиваційної спрямованості фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; стимулювання студентів факультетів мистецтв до оволодіння та використання емоційних впливів, спрямованих на творче колективне музикування; актуалізація творчо-навчального досвіду студентів факультетів мистецтв на всіх етапах диригентсько-хорової діяльності; створення позитивної атмосфери в хоровому колективі; дотримання потрібного взаємного зв'язку між розвитком вольових якостей та успішним виконанням пізнавальної діяльності.*

- *Методика формування диригентсько-хорової підготовленості студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи на засадах системного, аксіологічного, культурологічного, акмеологічного, творчого підходів.*

Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації

З огляду на зміст і висновки дисертації, достатню апробацію та досить ефективно впровадження результатів дослідження у процес диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв, вважаємо, що матеріали дисертаційного дослідження можуть екстраполюватися в різні види фахової діяльності студентів факультетів мистецтв й використовуватися в освітньому процесі мистецько-педагогічних закладів різного освітнього рівня та у системі післядипломної освіти, а також у процесі самоосвіти вчителів музичного мистецтва.

Апробація та впровадження результатів дослідження, повнота викладу в опублікованих працях

Апробація отриманих дисертанткою результатів дослідження, зокрема основні теоретичні, експериментальні й прикладні результати наукового пошуку та узагальнені висновки було оприлюднено під час доповідей на наукових та науково-практичних конференціях як міжнародних, так і всеукраїнських та обговорено на щорічних звітних наукових конференціях аспірантів і науковців Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

У процесі розгортання пошуково-дослідницьких етапів дослідження, його результати впроваджувалися в освітній процес факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету. Основні результати дослідження відображено у 6 авторських публікаціях, з них – 2 у провідних фахових виданнях України, 1 – у міжнародному виданні, 3 – праці апробаційного характеру.

Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях

Маємо засвідчити, що у процесі аналізу змісту дисертаційного дослідження та низки наукових публікацій здобувачки, випадків недотримання академічної доброчесності не виявлено. Використані у дисертації матеріали наукових праць дисертантки, котрі були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дослідження, вказані в анотації дисертації й самоплагіатом не вважається.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих Наталією Мальцевою результатів, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні моменти й висловити певні зауваження та побажання:

1. Робота набула б більшої ваги, як би під час проведеного у першому розділі аналізу диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи через призму низки запропонованих здобувачкою підходів, більш широко було розкрито значення акмеологічного підходу.

2. Робота набула б більшої досконалості, якби у розробленій дисертанткою структурі диригентсько-хорової підготовки більш детально було визначено роль рефлексивно-перетворювального компонента в удосконаленні диригентсько-хорової підготовленості студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи

3. Важливою авторською розробкою дисертантки є запропоновані педагогічні умови, що забезпечують впровадження методики диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи. Робота значно виграла б, якби дисертантка конкретизувала, яким чином педагогічна умова «створення позитивної атмосфери в хоровому колективі» впроваджувалась на формувальному етапі експериментальної роботи.

4. Цінність дисертаційної роботи значно б зросла, якби дисертантка не применшувала значущості проведеного нею дослідження й з огляду на заявлену у четвертому завданні позицію щодо створення моделі досліджуваного утворення, більш детально описала запропоновану модель як систему й визначила не тільки лінійну послідовність функціонування кожного з етапів а й представила їхній взаємозв'язок, взаємодію й взаємозалежність, системна цілісність яких дійсно забезпечує якісну диригентсько-хорову підготовку студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи та подала унаочнене зображення цієї моделі.

5. Зважаючи на те, що у процесі проведення дослідно-експериментальної роботи з визначення рівнів сформованості диригентсько-хорової підготовленості студентів факультетів мистецтв була використана серія навчальних тренінгів, які сприяли підвищенню зацікавленості диригентсько-хоровим мистецтвом, було б доцільно більш розлого представити як саме це відбувалося.

Зазначені зауваження та побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, якій притаманні оригінальність, наукова новизна та практична цінність.

Прикінцевий висновок

Враховуючи актуальність дослідженої проблеми, наукову новизну положень дисертації, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, вважаємо, що дисертаційна робота «Методика диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи» є актуальним, цілісним, самостійним дослідженням, яке за своїм науково-теоретичним рівнем, новизною у постановці та вирішенні завдань, аргументованістю теоретичних положень і висновків та практичним значенням, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 р., пп. 6, 7, 8; Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка, Мальцева Наталія Валентинівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри мистецької освіти
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка

 Алла РАСТРИГІНА

Підпис Алли РАСТРИГІНОЇ засвідчую
Проректор з наукової роботи

Ліля КЛОЧЕК